

2. НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5–6 КЛАСАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Яценко Таміла Олексіївна
доктор педагогічних наук

2.1. ЗМІСТ І СТРУКТУРА МОДЕЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ

«УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА. 5–6 КЛАСИ» ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Українська література як навчальний предмет має особливе значення в системі шкільної освіти. Її специфіка зумовлена сутністю художньої літератури як виду мистецтва, що моделює багатство та різноманіття людського буття в художніх образах. Розуміння образного втілення життєвих явищ, людських характерів, суспільних стосунків сприяє глибокому осягненню ідейно-художнього змісту вершинних творів класичної та сучасної літератури, формуванню духовно-моральних цінностей, розвитку естетичних смаків учнів.

У реаліях Нової української школи навчання української літератури в 5–6 класах орієнтовано на формування компетентних учнів-читачів із усталеною потребою читання високохудожніх творів класичної та сучасної української літератури, здатних критично оцінювати прочитане та застосовувати здобуті знання й уміння у нових навчальних і життєвих ситуаціях.

Компетентнісне навчання української літератури досягається шляхом розкриття можливостей шкільного предмета для формування наскрізних умінь, предметної читацької та ключових компетентностей учнів/учениць.

На засадах компетентнісного підходу та відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти (2020), Типової освітньої програми (2021) в Інституті педагогіки НАПН України підготовлено модельну навчальну програму «Українська література» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти¹ (науковий керівник – Т.О. Яценко), що має гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Завантажити модельну навчальну програму можна за покликанням: <https://lib.iitta.gov.ua/729538/>

Модельну навчальну програму побудовано за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо презентації письменницьких персоналій у межах кожного тематичного розділу. Навчальний матеріал у 5 класі згруповано в таких тематичних розділах: «Вступ», «Малі жанри фольклору та літератури (прислів'я, приказки, загадки)», «Народні та літературні казки», «Минуле українського народу: легенди, перекази, літописні оповіді», «Україна і я»; «Рідна природа», «Світ дитинства», «У пошуках пригод і чудес», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок», «Узагальнення та систематизація вивченого».

У 6 класі виокремлено такі тематичні розділи: «Вступ», «Міфи прадавньої України», «Народні пісні. Календарно-обрядові пісні», «Мудрість байки», «Ліричні послання Україні», «Різдвяні дива», «Романтика пригод і фантастики», «Поетичне бачення світу», «Дитинство видатних українців», «Гумор і сатира», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок», «Узагальнення та систематизація вивченого».

Для текстуального розгляду в 5 класі рекомендовано твори фольклору та української класики для читання молодшими підлітками: прислів'я, приказки, загадки, авторські загадки Л. Глібова, народні

¹ Модельна навчальна програма «Українська література» 5–6 класи для закладів загальної середньої освіти / автори: Яценко Т.О. та ін. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 64 с.

казки, літературні казки І. Франка, Лесі Українки, О. Іваненко, М. Вінграновського, легенди, перекази, літописні оповіді, вірші Т. Шевченка, Б. Лепкого, Олени Пчілки, оповідання І. Нечуя-Левицького, Б. Грінченка, драматичний твір Олександра Олеся та твори сучасних українських письменників: казка В. Шевчука, поезія А. Качана, Г. Кирпи, Т. Майданович, уривки повістей В.с. Нестайка, З. МЕНЗАТЮК, оповідання М. Морозенко, О. Сайко.

У 6 класі запропоновано різножанрові твори фольклору, класичної та сучасної української літератури. Із «золотого» фонду української класики передбачено для читання такі твори: міфи прадавньої України, народні календарно-обрядові пісні, байки Г. Сковороди, поезія П. Чубинського, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки, М. Вороного, І. Жиленко, М. Вінграновського, оповідання М. Коцюбинського, усмішки Остапа Вишні, уривки роману О. Іваненко. Також рекомендовано твори сучасних українських письменників: праукраїнські міфи в переказах Дари Корній, поезія М. Ткача, Д. Кременя, Л. Костенко, байки М. Годованця, усмішки та небилиці О. Виженка, уривки повістей Лесі Ворониної, Б. Матіяш, О. Гавроша, Володимира Арєнева, Неди Неждани, І. Андрусяка, оповідання М. Павленко.

Художні твори для текстуального розгляду деяких авторів/авторок (зазначено в програмі), зокрема й тексти напам'ять, можуть вивчатися за вибором учителя/вчительки з огляду на читацькі інтереси учнів/учениць.

Твори для позакласного читання подано до кожного тематичного розділу модельної навчальної програми. Учитель/вчителька має можливість формувати в учнів/учениць коло читання впродовж усього навчального року та, орієнтуючись на читацькі та пізнавальні інтереси саме своїх вихованців, проводити один-два такі уроки такого типу на семестр у межах певного тематичного розділу.

Наприкінці кожного семестру передбачено розділ «Найцікавіше з літературних новинок». Необхідно системно проводити такі уроки для ознайомлення учнів/учениць із художніми творами сучасної української літератури. Важливо пам'ятати, що молодших підлітків зацікавлюють тексти, у яких художньо розкрито сучасні підліткові теми, зокрема першого кохання, взаємин із ровесниками. Тобто їм притаманний інтерес до читання творів, серед героїв/героїнь яких вони впізнають себе у вирі повсякденних проблем і життєвих випробувань. Важливо наголосити, що не варто уникати на уроці подій сьогодення, свідками та безпосередніми учасниками яких стали сучасні діти. Але необхідно розповідати про події повномасштабної російсько-української війни та наслідки, спричинені нею, помірковано і розважливо. Окрім того, учителю/вчительці варто завчасно вивчити соціальний паспорт певного класу та психологічні особливості дітей, особливо тих, які вимушено стали внутрішньо переміщеними особами або ж перебували в зоні окупації, втратили рідних чи близьких.

Біографічні відомості про письменників/письменниць рекомендовано обмежити стислими довідками про основні факти життя і творчості, що можуть зацікавити учнів/учениць. Радимо акцентувати на активній громадянській позиції, патріотизмі українських письменників/письменниць, національних і загальнолюдських ідеалах, утілених у їхніх творах. Водночас залучення біографічного контексту повинно сприяти глибокому розкриттю змісту художнього твору, а не відволікати школяра/школярку від сприйняття самодостатнього літературного явища.

У програмі забезпечено етапну наступність і безперервність вивчення понять теорії літератури в процесі роботи з художнім текстом. Визначено мінімально необхідне коло теоретико-літературних понять, формування та поглиблення яких буде методично доцільним під час вивчення творів певного програмового розділу.

У процесі роботи над текстами художніх творів рекомендовано використовувати твори інших видів мистецтва – живопису, музики, скульптури, кіно тощо, якщо вони мають ідейно-тематичну спорідненість із виучуваними творами літератури або ж є їх інтерпретацією в інших видах мистецтва. Міжмистецька взаємодія сприятиме цілісному осмисленню учнями/ученицями художніх

творів. Важливо, щоб звернення до творів інших видів мистецтва було вмотивованим і методично доцільним.

До кожного тематичного розділу запропоновано види організації навчальної діяльності різного рівня складності: репродуктивні, пізнавально-пошукові та творчі. Ця рубрика має рекомендаційний характер і передбачає широке залучення методичного арсеналу та врахування педагогічного стилю конкретного вчителя/вчительки. В умовах дистанційного навчання види організації навчальної діяльності можуть зазнавати суттєвих змін.

На основі чинної модельної навчальної програми «Українська література» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (науковий керівник – Т.О. Яценко) підготовлено навчальні програми з української літератури для 5 та 6 класів. Завантажити навчальну програму з української літератури для 5 класу можна за покликанням: <https://lib.iitta.gov.ua/732134/>, для 6 класу – <https://lib.iitta.gov.ua/736144/>.

2.2. ОРІЄНТОВНЕ КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНЕ ПЛАНУВАННЯ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 5–6 КЛАСАХ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

До означеної модельної навчальної програми розроблено календарно-тематичне планування вивчення української літератури в 5 класі та календарно-тематичне планування вивчення української літератури 6 класі. Завантажити календарно-тематичні планування можна за покликанням: <https://lib.iitta.gov.ua/726157/> (5 клас), <https://lib.iitta.gov.ua/736233/> (6 клас).

Методично продуманою є структура календарних планувань: «Дата», «Зміст навчального матеріалу», «Теорія літератури», «Мистецький контекст», «Міжпредметні зв'язки», «Позакласне читання».

У плануванні на 70 навчальних годин (орієнтовно 2 тижневі години) передбачено проведення уроків різного типу: текстуального вивчення художніх творів – 54 год., розвитку мовлення – 4 год. (у межах годин на текстуальне вивчення), виразного читання – 4 год., позакласного читання – 4 год., вивчення літератури рідного краю – 2 год., узагальнення та систематизації вивченого – 2 год. Окрім того, відведено 2 години резервного часу, який учитель/вчителька зможе використати на один із типів уроків залежно від конкретних навчальних завдань.

Отже, у календарних плануваннях, на відміну від усталених, збільшено кількість годин на виразне читання, що є надзвичайно важливо для адаптаційного періоду навчання. Виразне читання передбачає не лише читання напам'ять, а й інші види читання, зокрема ланцюжком, читання із зупинками, вибіркове, коментоване, читання з маркуванням тексту, в особах, у парах.

Вивчення літератури рідного краю запропоновано в кожному семестрі. Такі уроки варто проводити не в кінці семестру, а в межах розділів, тематично споріднених із основним змістом модельної навчальної програми.

Уроки позакласного читання рекомендовано організовувати саме до тих програмових розділів, що викликають найбільший читацький інтерес учнів/учениць.

Деякі поняття теорії літератури вказано для опрацювання в межах декількох навчальних занять, що відтворено у структурі планування.

Рубрика «Мистецький контекст» має рекомендаційний характер і вміщує твори різних видів мистецтва, розгляд яких сприятиме цілісному осмисленню виучуваного художнього твору.

У рубриці «Міжпредметні зв'язки» вказано орієнтовні навчальні теми з інших навчальних предметів, зокрема із зарубіжної літератури, української мови, іноземної мови, предметів громадянської та історичної освітньої галузі, мистецтва (образотворчого, мистецтва, музичного мистецтва), звернення до яких є необхідним для глибокого осмислення художніх творів.